

Aleksander Babiński

**By czas nie zatarł śladów.
Z historii społeczności żydowskiej w gminie Chełmek**

Chełmek 2011

Przed I wojną światową

Na razie nie potrafimy odpowiedzieć na pytanie kiedy Żydzi pojawili się na terenach tworzących gminę Chełmek. Jest pewnym, iż nie wykazują ich zarówno spisy ludności żydowskiej z roku 1767 jak i spis ludności diecezji krakowskiej sporządzony na polecenie ówczesnego biskupa krakowskiego. Według spisu ludności żydowskiej województwa krakowskiego najbliższą Chełmkowi miejscowością zamieszkaną przez Żydów były Babice koło Oświęcimia. W miejscowości tej zamieszkiwało 7 osób wyznania mojżeszowego w tym : 2 Żydów i 5 Żydówek, które podlegały kahałowi oświęcimskiemu. Największe skupisko ludności żydowskiej znajdowało się w Chrzanowie, w którym mieszkało 350 Żydów.¹

W roku 1787 sporządzono spis ludności zamieszkującej diecezję krakowską. Ze spisu tego wynika, iż Żydzi pojawili się w bezpośrednim sąsiedztwie Państwa Bobrek i powstającej parafii bobreckiej. Było to 9 osób, które zamieszkały w Libiążu Małym.²

Kolejny spis ludności żydowskiej, nakazany przez komisję porządkową cywilno-wojskową województwa krakowskiego został najprawdopodobniej zlekceważony przez dwór oraz władze parafialne bobreckie, bowiem nie nadesłały one w ogóle żadnej odpowiedzi na zapytanie komisji.³

Nie wiemy więc czy w miejscowościach należących do parafii bobreckiej mieszkały jakiegokolwiek osoby wyznania mojżeszowego, możemy domniemywać jedynie, iż tak było.

Najpewniejsze dane mamy odnośnie drugiej połowy wieku XIX. Możemy stwierdzić, iż z całą pewnością ludność żydowska pojawiła się na terenie późniejszej gminy zbiorowej w Chełmku przed rokiem 1867. W tym roku na arenę dziejów wchodzi rodzina Mehlów, która kupuje od Rudzkich 30 morgów z obszaru dworskiego Ostropole, położonego w gminie jednostkowej Gromiec. Grunty te posiada do roku 1885, kiedy to sprzedaje je wraz z karczmą rodzinie Stachurów.⁴ Pod koniec XIX wieku pojawiają się również pierwsze firmy prowadzone przez ludność żydowską. Do najstarszych należą gospoda Adolfa Mehla oraz kamieniołom stanowiący własność Eliasza Silbersteina. Gospoda prowadzi działalność zarejestrowaną od roku 1874. Natomiast istnienie kamieniołomu przed 1899 rokiem

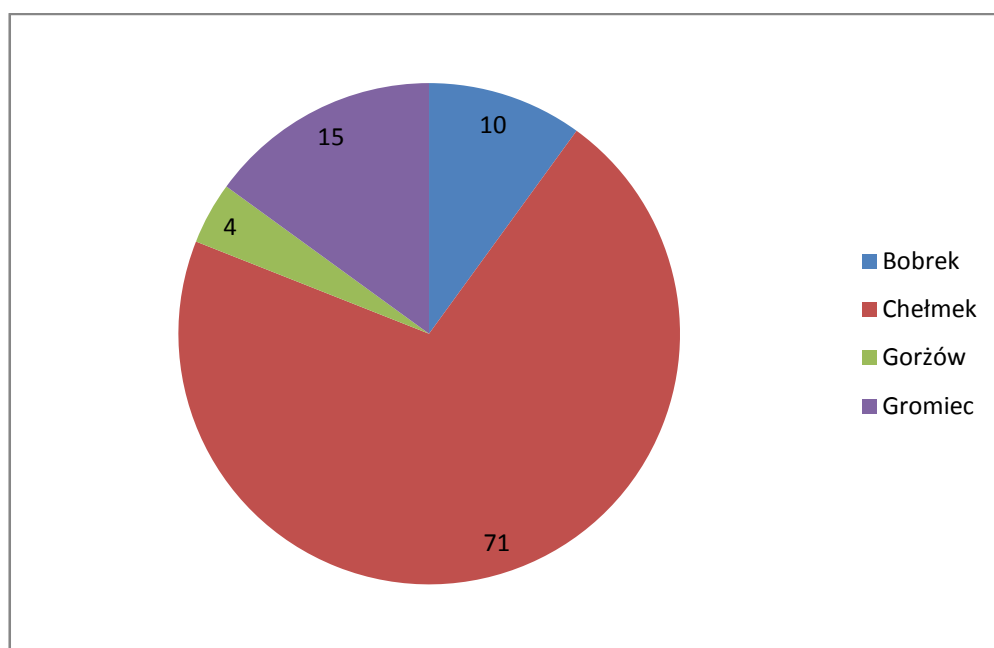
¹ A. Czuczynski, Spis Żydów województwa krakowskiego [w] Archiwum Komisji Historycznej, Tom Ósmy, Kraków 1898, s. 414, 419

² Spis ludności diecezji krakowskiej. Wydał Józef Kleczyński, s. 362

³ Ludność żydowska województwa krakowskiego w czasie Sejmu Czteroletniego. Spisy z powiatów krakowskiego, ksiąskiego, lelowskiego i proszowskiego z lat 1790-1792. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie wydała Kamila Follprecht, Kraków 2008, s. 3

⁴ Archiwum Państwowe Kraków, Zespół c. k. Starostwo w Chrzanowie, StCh I 144, s. 1119

poświadcza wpis o dokonanej w nim kontroli związanej z użytkowaniem ładunków wybuchowych.⁵ Od początku XX wieku posiadamy więcej danych na temat działalności gospodarczej ludności wyznania mojżeszowego. Należy przy tym podkreślić, że działalność ta była bardzo różnorodna: od skupu skórek króliczych po przewóz towarów galarami i prowadzenie lokali gastronomicznych.

Rysunek 1 Ludność żydowska w gminach jednostkowych

Lata I wojny światowej okazały się dla społeczności żydowskiej bardzo ciężkie, szczególnie od roku 1916.

Większość mężczyzn została powołana pod broń, a w domach pozostali starcy, kaleki i dzieci. Świadczy o tym między innymi spis gospodarstw z terenu gminy Chełmek, które zostały bez męskiej siły roboczej w roku 1917.

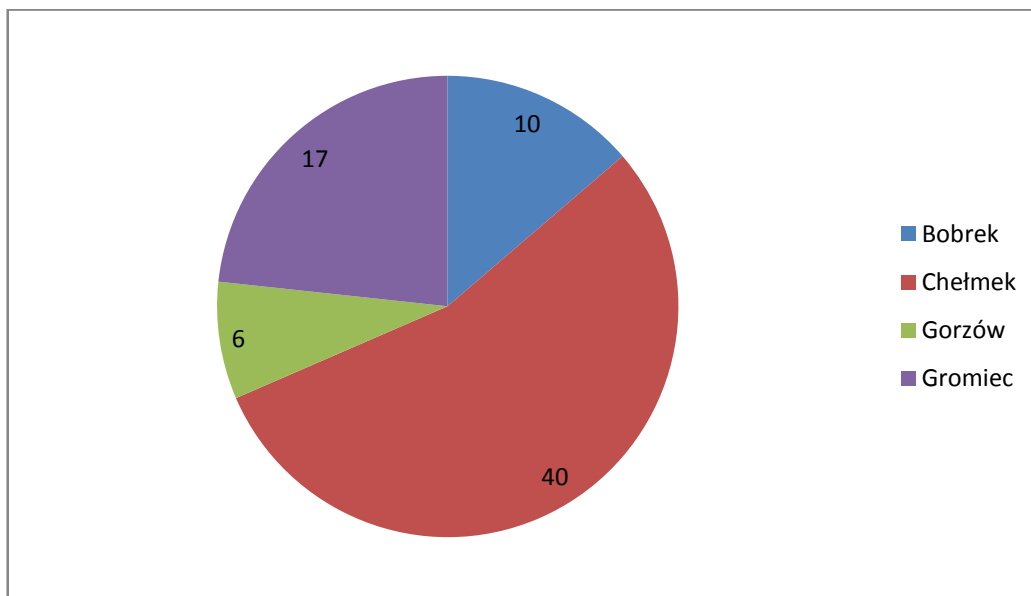
Ludność polska jak i żydowska ponosiła różne ciężary związane z prowadzonymi działaniami wojennymi. Na terenie gminy Chełmek rekwizycją galarów zostali dotknięci już w 1914 roku zarówno Polacy jak i Żydzi. Wśród tych ostatnich znalazł się Adolf Mehl.

Apropozycja na tyle się pogorszyła, że wprowadzono reglamentowanie podstawowych środków żywnościowych, między innymi mąki. Piekarze zostali zobowiązani do przedstawienia zapotrzebowania na mąkę na okres jednego miesiąca i całego roku. Jak

⁵ Archiwum Państwowe w Krakowie. Zespół Izby Przemysłowo- Handlowej w Krakowie, karty rejestracyjne działalności przemysłowej

wynika z dokumentów dwaj piekarze chełmkowscy: Adolf Mehl i Berek Bochner przedstawili identyczne zapotrzebowanie na mąkę: na tydzień 500 kilogramów, na rok 24 tony. Jako ciekawostkę warto podać, że w 1934 roku tygodniowa wydajność piekarni Mehla wynosiła 480 kg pieczywa żytniego, 80 kg pieczywa pszennego.⁶

Od roku 1916 nakazano między innymi sporządzić spisy ludności żydowskiej ortodoksyjnej w celu dostarczenia jej mąki w celach rytualnych. Opierając się na tych spisach możemy podać jakie rodziny zamieszkiwały Chełmek i okolicę w okresie I wojny światowej.

Rysunek 2 Ludność żydowska w rejonie służbowym posterunku c. k. Żandarmerii w Chełmku w 1916 roku

I tak Chełmek zamieszkiwały rodziny:

- Idy Mehl – 4 osoby,
- Estery Krakauer – 3 osoby,
- Dory Schneider – 5 osób,
- Moritza Bachnera – 5 osób,
- Berka Bachnera – 5 osób,
- Hindy Schoemhertz – 7 osób,
- Jetti Barber – 4 osoby,
- Bruchy Mandelbaum – 7 osób

W Gorzowie zamieszkiwała rodzina Jakuba Waldnera – 6 osób.

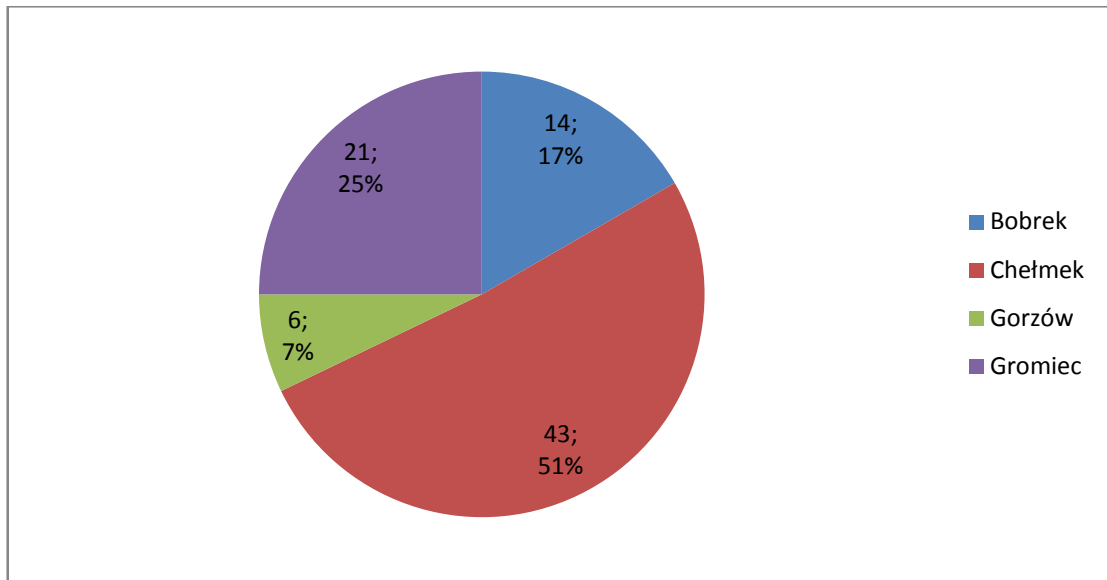
W Bobrku rodziny:

⁶ Archiwum Państwowe w Krakowie. Zespół Urząd Wojewódzki Krakowski, UWKr 99a, akta bez paginacji

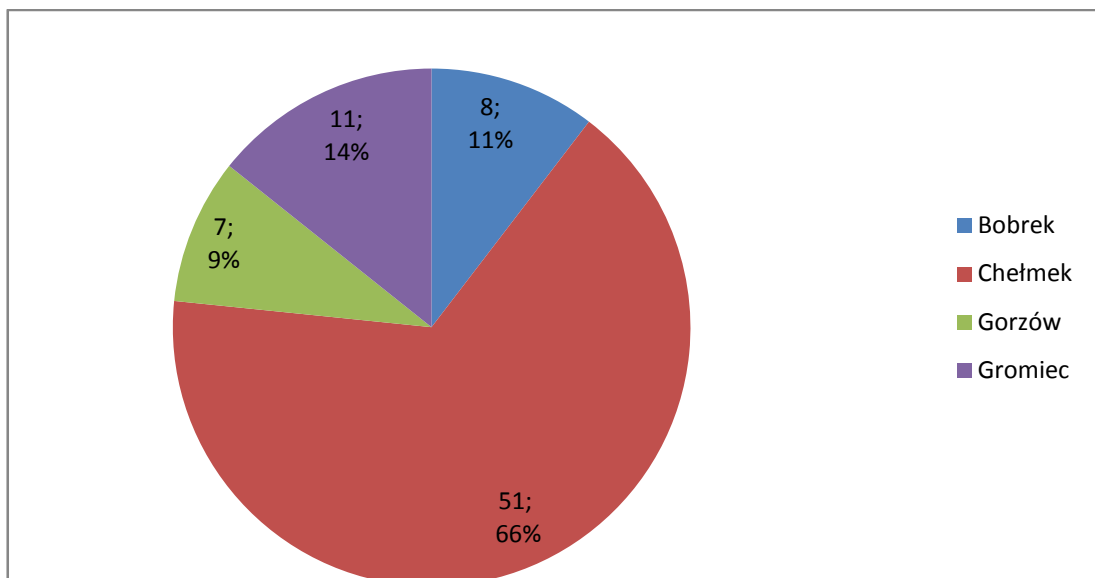
- Dawida Goldsteina – 5 osób,
- Anny Lewkowicz – 5 osób

W Gromcu mieszkaly rodziny:

- Gersona Goldsteina – 8 osób,
- Estery Waldner – 5 osób,
- Mojżesza Struscha – 4 osoby.

Rysunek 3 Ludność żydowska w rejonie służbowym posterunku c. k. Żandarmerii w Chełmku w 1918 roku

Rysunek 4 Ludność żydowska w gminach jednostkowych w 1923 roku

Porównując dane z lat 1900 – 1923 możemy stwierdzić, iż liczba ludności żydowskiej zmniejszyła się o 23 osoby. Najprawdopodobniej było to związane z wyjazdem do większych miejscowości.

Od momentu utworzenia Zakładu Dzieciątka Jezus w Bobrku znalazły w nim miejsce obok sierot chrześcijańskich również sieroty wyznania mojżeszowego. Na podstawie zachowanych w Archiwum Państwowym w Krakowie dokumentów ustalono nazwiska sierot żydowskich przebywających w Zakładzie przed I wojną światową. Wśród nich byli między innymi wychowankowie, którzy na skutek działalności asymilacyjnej prowadzonej przez siostry zakonne przeszli na katolicyzm:

1. Antoni Fiszer,
2. Joanna Durst,
3. Fryderyk Poleiner,
4. Hermina Kalenberg,
5. Herman Jakubowicz,
6. Rebeka Frey,
7. Rozalia Gottlieb,
8. Rozalia Rosenfeld,
9. Edward Meler,
10. Olga Spitzer,
11. Jakub Furman
12. Gotfriede Neuschieler,
13. Hilda Chinkes,
14. Anna Ortsmann,
15. Nalkun Wolfenkauf
16. Rudolf Steckel,
17. Ignacy Taubmann,
18. Moritz Zündwertz⁷

⁷ Archiwum Państwowe w Krakowie, Zespół c. k. Starostwo w Chrzanowie, StCh I 12, akta bez paginacji

Działalność gospodarcza ludności żydowskiej w gminie Chełmek przed 1939 rokiem

Działalność gospodarcza ludności żydowskiej w gminie Chełmek przed 1939 rokiem			
Chełmek			
Nazwisko i imię	Miejsce zamieszkania i działalności	Rodzaj działalności	Rok założenia
Mehl Adolf	Chełmek 18	Sprzedaż towarów mieszanych	Brak danych
Mehl Adolf	Chełmek 18	Wyszynk wszelkich trunków	1874
Mehl Adolf	Chełmek 18	piekarnia	przed 1914
Wulkan Henryka	Chełmek	Sprzedaż towarów mieszanych, trafika, resztki towarów bawełnianych	1932
Wulkan Henryka	Chełmek	restauracja	1932
Wulkan Henryka	Chełmek	Sklep korzenny	1932
Wulkan Henryka	Chełmek	Wyszynk piwa z podawaniem potraw	1932
Barber Jolanta	Chełmek 102	Wyszynk piwa i podawanie potraw	1933
Barber Jolanta	Chełmek 102	Sprzedaż towarów mieszanych	1902
Barber Jolanta	Chełmek 102	Wyszynk wina i piwa	1929
Reifer Izaak i Abraham	Chełmek	Sprzedaż drzewa i desek	1922
Gross Loewi	Chełmek 270	Handel nabiałem i delikatesami	1934
Haber Hinda	Chełmek 38	Kram towarów mieszanych	1930
Katz Marcus Leib	Chełmek	Sprzedaż towarów mieszanych	Brak danych
Mehl Abraham vel Adolf	Chełmek 18	kamieniołom	1901

Neuhoff Berek	Chełmek	kamieniarstw o	Brak danych
Weintraub Blina	Chełmek, w domu Kobyłczyka	Handel towarów bławatnych	Brak danych
Silberstein Eliasz	Chełmek	kamieniołom	Przed 1899
Bobrek			
Lewkowicz Daniel	Bobrek	Sprzedaż towarów bławatnych i tekstylnych	1929
Lewkowicz Jan (Jakub?)	Bobrek	Wyszynk piwa	1928
Lewkowicz Samuel	Bobrek 153	Kram z towarami mieszanymi i sprzedaż wina w butelkach	1900
Gorzów			
Bender Juda	Gorzów	Kram towarów mieszanych	1926
Katz Marcus Leib (jako Schneider)	Gorzów	Sprzedaż mięsa	1930
Lichota Berek	Gorzów	krawiectwo	1927
Waldner Juda	Gorzów	Wyszynk piwa	Przed 1907
Gromiec			
Glaser Hirsch	Gromiec	Handel skórek króliczych	Brak danych
Goldstein Samuel (były poddany rosyjski)	Gromiec	piekarnia	1886
Goldstein Trymeta	Gromiec	karczma	1930
Goldstein Hinda	Gromiec	Sprzedaż towarów mieszanych	1928
Goldstein Hinda	Gromiec	Piekarstwo i sprzedaż pieczywa	1926
Goldstein Hinda	Gromiec	wyszynk	1926
Goldstein Leon	Gromiec	piekarstwo	1928
Goldstein Leon	Gromiec	Sprzedaż towarów	Brak danych

		mieszanych pieczywa	i
Goldstein Mindla Ruchla	Gromiec	karczma	1929
Goldstein Gerson	Gromiec	wyszynk	1911

Po odzyskaniu niepodległości na terenie powiatu chrzanowskiego doszło do ekscesów antyżydowskich. Najpoważniejsze zajścia miały miejsce w Chrzanowie, Jaworznie, Trzebini i Alwerni. Trudno powiedzieć czy tego typu zajścia miały miejsce na terenie gminy Chełmek. W dostępnych dokumentach zachowała się jedynie informacja, że na terenie Chełmka nie było zabitych ani rannych.⁸

W okresie dwudziestolecia międzywojennego życie społeczności żydowskiej na naszym terenie przebiegało w miarę bez zakłóceń. Zdarzały się oczywiście nieporozumienia na tle prowadzenia działalności gospodarczej, nie ma jednak dowodów na to, iż były to jakieś poważniejsze sprawy. Żydzi włączyli się z zaangażowaniem w działalność na rzecz obronności państwa w obliczu zagrożenia agresją niemiecką. Wzięli udział w zbiórkach na rzecz srebrnego FON, LOPP, a także w zbiórce na samolot który został uroczystie przekazany Wojsku Polskiemu.

Należy podkreślić, iż przedstawiciele społeczności żydowskiej znaleźli się również wśród pracowników Polskiej Spółki Obuwia „Bata” w Chełmku. Jak wynika ze wspomnień byłych pracowników w fabryce pracowało 5 Żydów. Ustalono nazwiska czterech z nich:

- Leon Studnia,
- Wowka Akerman,
- Burakowski (imię nieznane)
- Goldberg (imię nieznane)

Z chwilą rozpoczęcia okupacji los Żydów został przesądzony. W oparciu o wspomnienia możemy stwierdzić, że tylko kilku udało się przeżyć. Byli to między innymi:

- Żona Hamka – mieszkańca Chełmka i byłego więźnia Aussenkommando Chełmek i Auschwitz, po wojnie sprzedała dom i wyjechała w nieznanym kierunku
- Leon Studnia – pracownik fabryki Bata
- Wowka Akerman – pracownik fabryki Bata

⁸ A. Z Babiński, Tak było. Ekscesy antyżydowskie w powiecie chrzanowskim w 1918 roku, Bobrek 2008, s. 7

Wojny nie przeżyli między innymi:

- Adolf Mehl – zginął w Auschwitz w 1941
- Leib Markus Kazt false Schneider z żoną
- Hamek (imię lub nazwisko nieznane)
- Kochen Zudyk z żoną i dwojgiem dzieci
- Anna Krakauer
- Igra (imię nieznane) z żoną, synem i synową
- Samuel, Dawid Mandelbaumowie, ich siostra z mężem i dwojgiem dzieci,
- Wulkan (imię nieznane) z żoną i dwojgiem dzieci,
- Abraham i Izaak Reifer
- Hinda Haber z mężem
- Goldberg (imię nieznane) – pracownik fabryki Bata
- Burakowski (imię nieznane) – pracownik fabryki Bata⁹

Wieloletnie współistnienie w gminie zbiorowej Chełmek społeczności żydowskiej i chrześcijańskiej zostało zakończone nagle w okrutny sposób w okresie okupacji niemieckiej. O istnieniu tej społeczności pamiętają jedynie nieliczni najstarsi mieszkańcy Chełmka. Dla młodszych pokoleń nazwiska Mandelbaum, Barber, Katz czy Mehl stały się najczęściej jedynie pustym dźwiękiem. Dlatego należy dbać aby śladów ich imion, życia i działalności nie zatarł czas.

⁹ Straty i zniszczenia w Chełmku w okresie od września 1939 do stycznia 1945. Opracowanie: Komisja Historyczna ZBoWiD pod przewodnictwem Tadeusza Sawiki, Chełmek grudzień 1988, s.20, maszynopis na prawach rękopisu

Österr.-Preuss. Grenze.

Aleksander Babiński

Kaiserliche Chelmek.

Chelmek.
Galizien.

einhalb von Adolf Mehl.

BY CZAS NIE ZATARŁ ŚLADÓW
Z historii społeczności
żydowskiej
w gminie Chelmek

Wielka Gmina
Chelmeńska

73/74

Ludność żydowska w najbliższej okolicy Chełmka według Spisu Żydów województwa krakowskiego z 1767 roku

Miejscowość	Liczebność
Chrzanów	350
Oświęcim	133
Babice k/Oświęcimia	7

Ludność żydowska w najbliższej okolicy Chełmka według Spisu ludności diecezji krakowskiej z 1787 roku

Miejscowość/Parafia	Liczebność
Libiąż Mały/Kościelec	9
Chrzanów/Chrzanów	406

Ludność żydowska w farach Chrzanów i Bobrek w 1792

Fara	Liczba ludności	Uwagi
Chrzanów	352	
Bobrek	?	Fara nie przestała żadnych danych

Ludność żydowska województwa krakowskiego w czasie Sejmu Wielkiego....

Ważniejsze daty z historii Żydów chełmeckich w okresie autonomii galicyjskiej

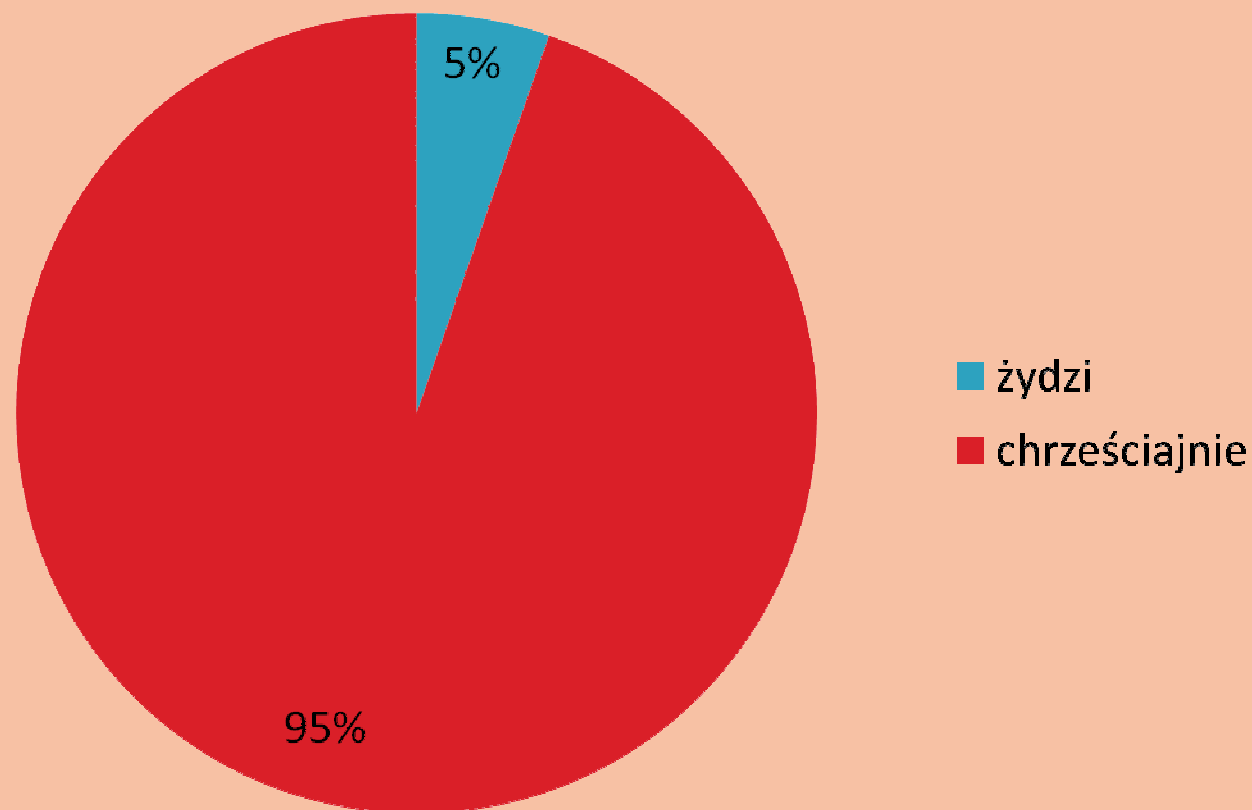
Rok	wydarzenie
1868	Rodzina Mehlów zakupuje od Rudzkich część obszaru dworskiego Ostropole w Gromcu
1874	Adolf Mehl rejestruje w Izbie Przemysłowo-Handlowej gospodę w Chełmku
1885	Rodzina Mehlów sprzedaje część obszaru dworskiego Ostropole z karczmą rodzinie Stachurów
1899	Elias Silberstein rejestruje w Izbie Przemysłowo –Handlowej kamieniołom w Chełmku
1901	Abraham vel Adolf Mehl rejestruje w Izbie Przemysłowo – Handlowej kamieniołom w Chełmku
1916-1918	Spisy ortodoksyjnej ludności żydowskiej w rejonie służbowym c. k. posterunku żandarmerii w Chełmku

Liczebność społeczności żydowskiej w 1900 roku

Gromada/żydowska gmina wyznaniowa	Liczebność ludności żydowskiej
Bobrek/Chrzanów	10
Chełmek/Chrzanów	71
Gorzów/Chrzanów	4
Gromiec/Chrzanów	15
Razem	100

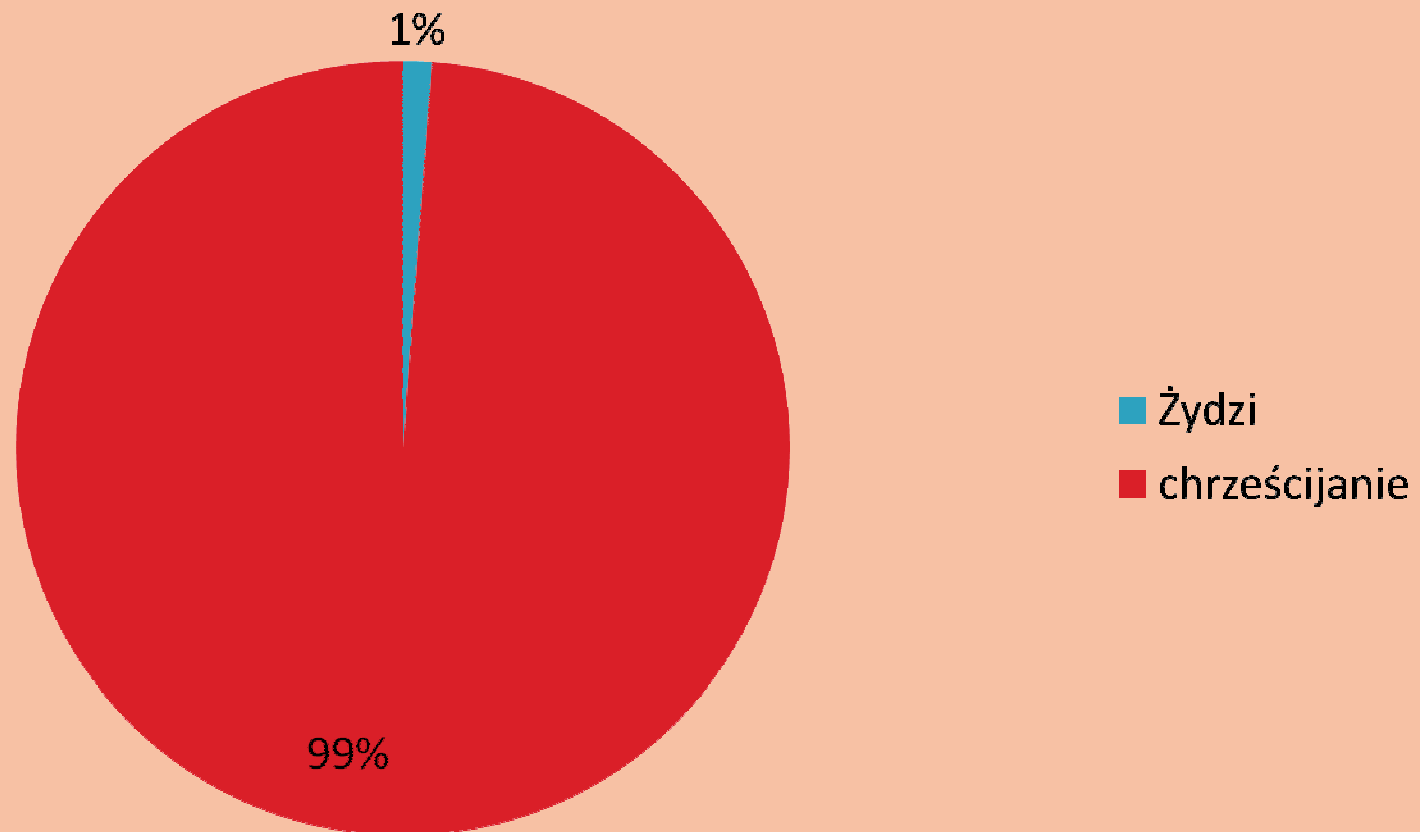
Opracowanie własne na podstawie Skorowidz gminny Galicji...

Stosunek procentowy ludności żydowskiej do chrześcijańskiej w gromadzie Chełmek w 1900

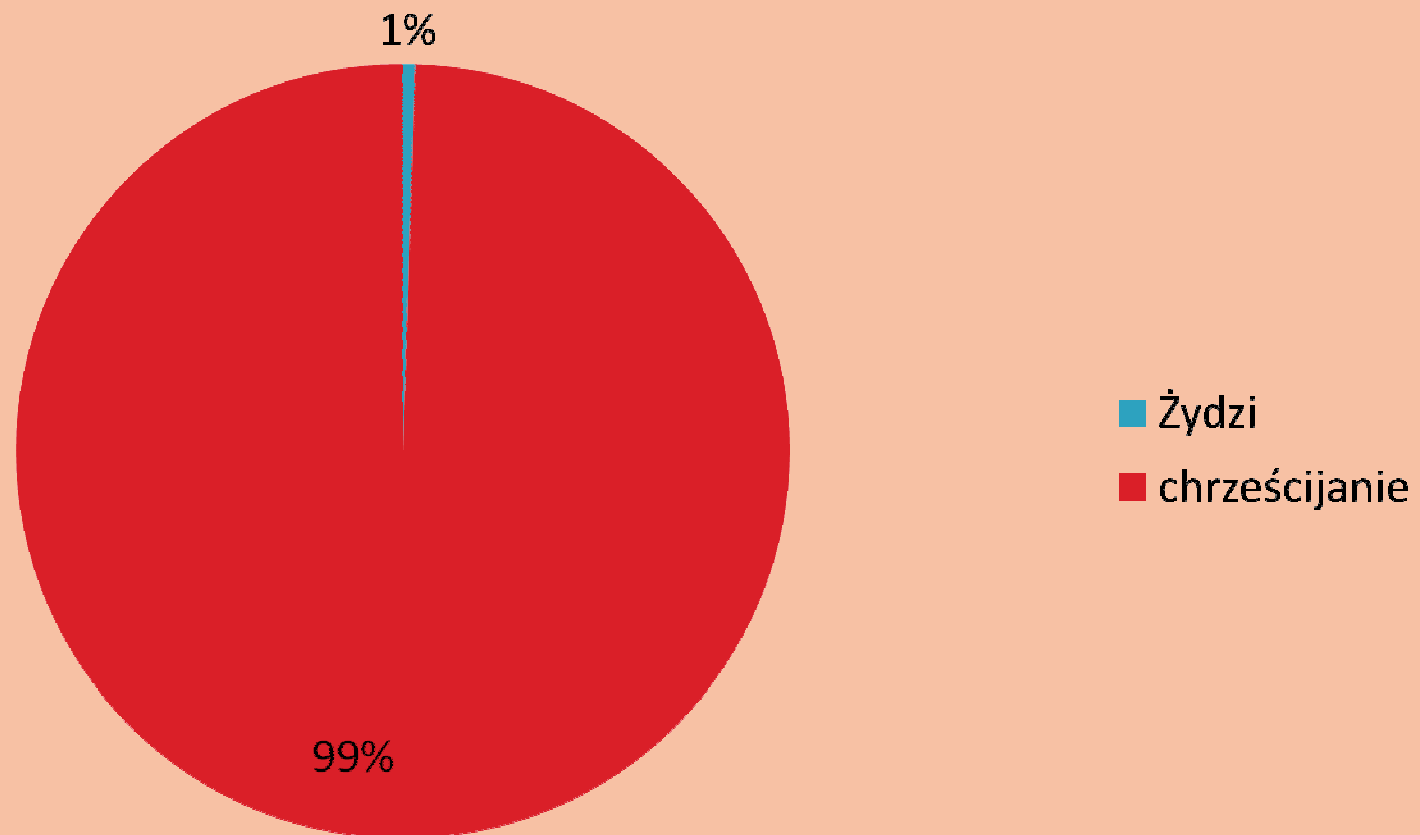
Opracowanie własne na podstawie: Skorowidz gminny Galicji...

Stosunek procentowy ludności żydowskiej do chrześcijańskiej w gromadzie Bobrek

Opracowanie własne na podstawie: Skorowidz gminny Galicji...

Stosunek procentowy ludności żydowskiej do chrześcijańskiej w gromadzie Gorzów

Liczebność społeczności żydowskiej w latach 1916-1918 w Chełmku

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób ogółem	Przeciętnie na 1 rodzinę
1916	8	40	5 osób
1918	8	43	5,3 osoby

Liczebność poszczególnych rodzin żydowskich w Chełmku w 1916

Rodzina	Liczba osób w rodzinie
Idy Mehl	4
Estery Krakauer	3
Dory Schneider	5
Moritza Bachnera	5
Berka Bachnera	5
Hindy Schoenhertz	7
Jetti Barber	4
Barucha Mandelbauma	7

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa w Chrzanowie

Liczebność społeczności żydowskiej w latach 1916-1918 w Bobrku

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób ogółem	Przeciętnie na 1 rodzinę
1916	2	10	5 osób
1918	2	14	7 osób

Opracowanie własne na podstawie: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa w Chrzanowie

Liczebność poszczególnych rodzin żydowskich w Bobrku w 1916

Rodzina	Liczba osób w rodzinie
Anny Lewkowicz	5
Dawida Goldsteina	5

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa
w Chrzanowie

Liczebność społeczności żydowskiej w latach 1916-1918 w Gorzowie

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób ogółem	Przeciętnie na 1 rodzinę
1916	1 Rodzina Jakuba Waldnera	6	6 osób
1918	1 Rodzina Jakuba Waldnera	6	6 osób

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa
w Chrzanowie

Liczebność społeczności żydowskiej w latach 1916-1918 w Gromcu

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób ogółem	Przeciętnie na 1 rodzinę
1916	3	17	5,6 osób
1918	3	21	7 osób

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa
w Chrzanowie

Liczebność poszczególnych rodzin żydowskich w Gromcu w 1916 roku

Rodzina	Liczba osób w rodzinie
Gersona Goldsteina	8
Estery Waldner	5
Mojżesza Struscha	4

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa
w Chrzanowie

Sieroty żydowskie w Zakładzie Dzieciątka Jezus
w Bobrku w latach 1906-1912

Lp.	Imię i nazwisko
1	Antoni Fiszer
2	Joanna Durst
3	Fryderyk Poleiner
4	Hermina Kalenberg
5	Herman Jakubowicz
6	Rebeka Frey

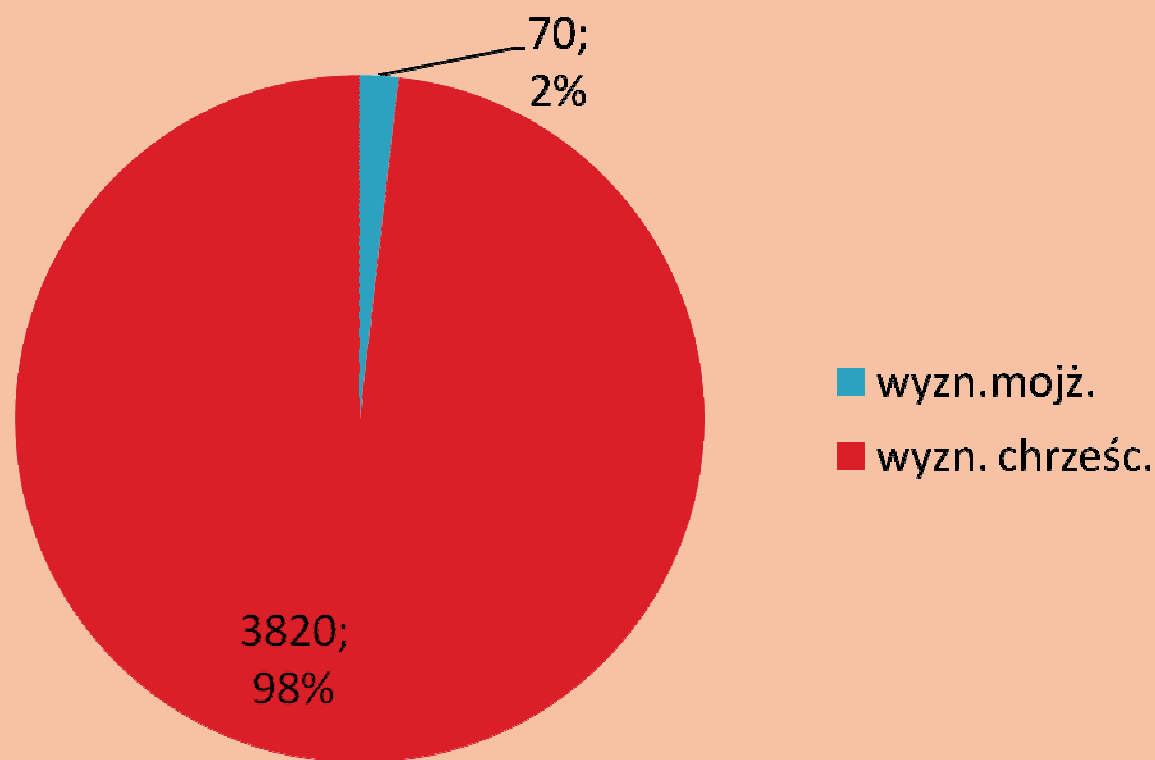
Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa
w Chrzanowie

Lp	Imię i nazwisko
7	Rozalia Gottlieb
8	Rozalia Rosenfeld
9	Edward Meler
10	Olga Spitzer
11	Jakub Furman
12	Gotfriede Neuschieler

Lp	Imię i nazwisko
13	Hilda Chinkes
14	Anna Ortsmann
15	Nalkun Wolfenkauf
16	Rudolf Steckel
17	Ignacy Taubmann
18	Moritz Zündwertz

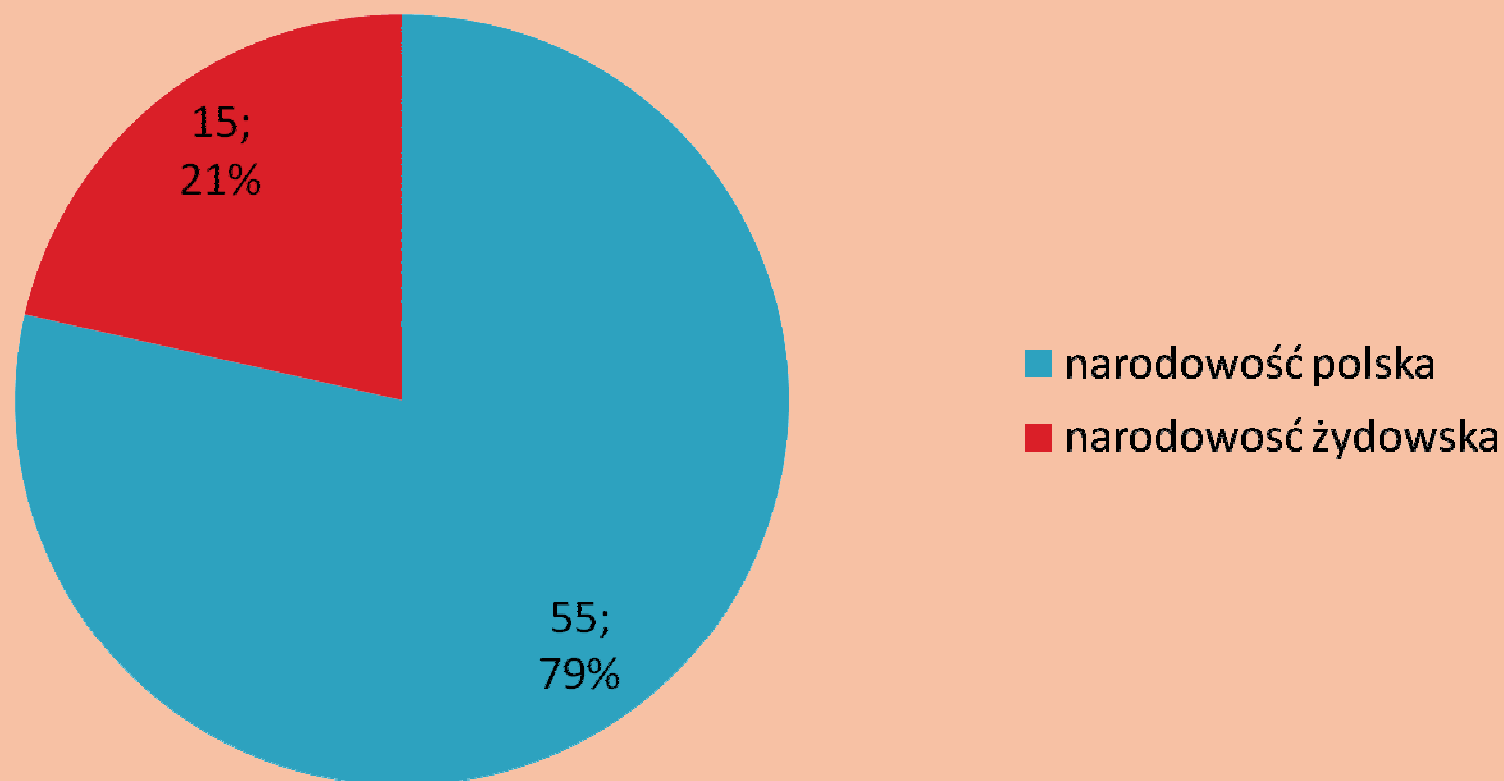
Ludność żydowska w pierwszych latach po
odzyskaniu niepodległości

Stosunek ludności wyznania mojżeszowego do chrześcijańskiej w późniejszej gminie zbiorowej Chełmek w roku 1921

Opracowanie własne na podstawie: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej ... T.12...

Deklarowana narodowość ludności wyznania możeszowego na terenie późniejszej gminy zbiorowej Chełmek w 1921 roku

Opracowanie własne na podstawie: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej ... T.12...

Ludność „niechrześcijańska” w roku 1923 w rejonie służbowym Posterunku Policji w Chełmku

Miejscowość	Liczba ludności „niechrześcijańskiej”
Bobrek	8
Chełmek	51
Gorzów	7
Gromiec	11
Razem	77

Typy działalności gospodarczej ludności żydowskiej Chełmka i okolicy

- Rolnictwo
- Handel
- Piekarnictwo
- Masarnictwo
- Transport

Gospodarstwo rolne rodziny Mehlów

Miejscowość	Liczba morgów	Uwagi
Ostropole k/Gromca	30	od 1868 do 1885 roku
Chełmek	12	do 1939 roku

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół c. k. Starostwa w Chrzanowie i Starostwa Powiatowego w Chrzanowie

Działalność przemysłowa prowadzona przez społeczność żydowską

Rodzaj działalności przemysłowej	Bobrek	Chełmek	Gorzów	Gromiec
Kamieniołom	-	2	-	-
Tartak, handel drzewem	-	1	-	-
Restauracja	-	1		-
Wyszynk i podawanie potraw	1	3	1	1
Kram towarów mieszanych	1	1	1	-
Sprzedaż towarów mieszanych	-	4	-	1

Opracowanie własne na podstawie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Rodzaj działalności przemysłowej	Bobrek	Chełmek	Gorzów	Gromiec
Handel towarami bławatnymi	1	2	-	-
kamieniarstwo	-	1	-	-
Handel nabiałem	-	1	-	-
Sklep korzenny	-	1	-	-
krawiectwo	-	-	1	-
Sprzedaż mięsa			1	-
karczma	-	-	-	1
piekarnia	-	2	-	1
Handel skór króliczych	-	-	-	1
Razem	3	17	4	5

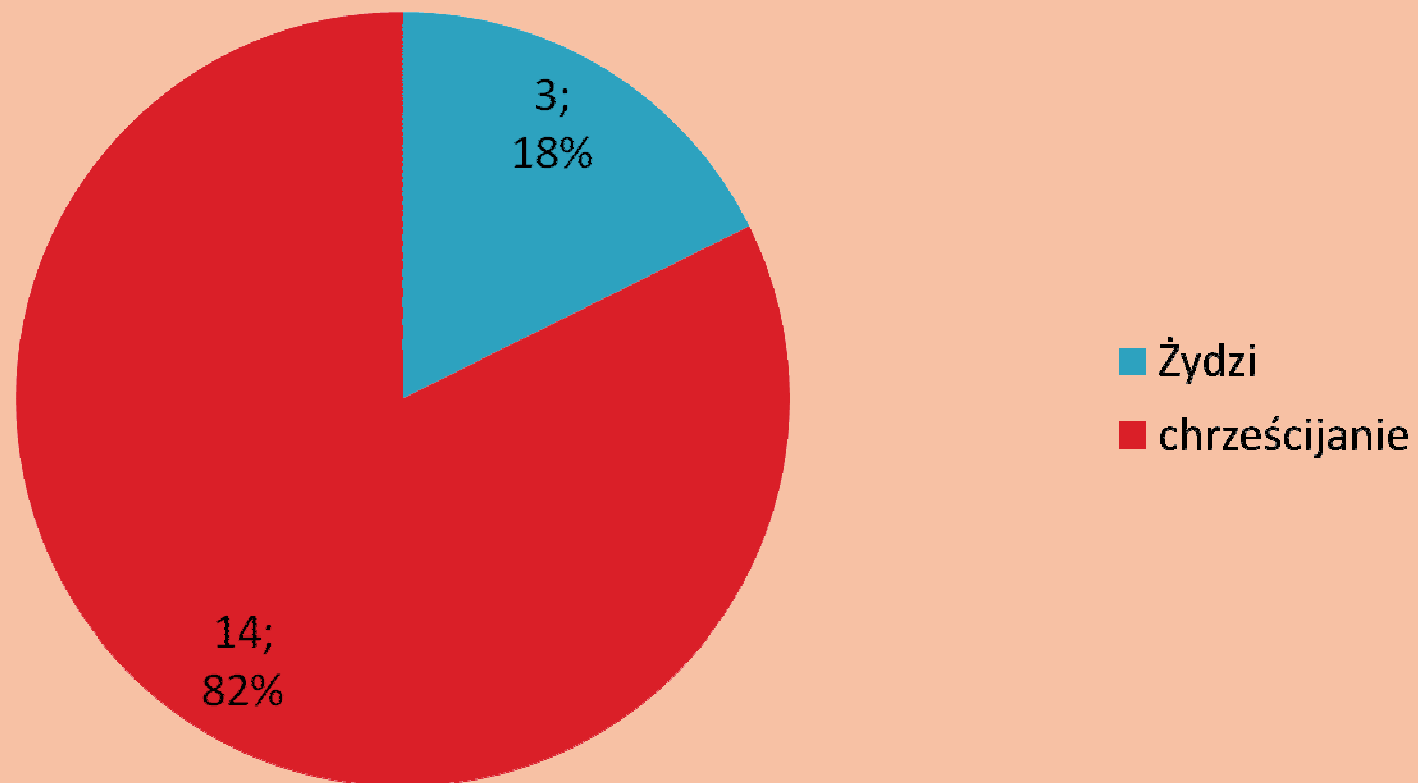
Zapotrzebowanie piekarzy chełmkowskich na mąkę w dniu 4 czerwca 1915

Imię Nazwisko piekarza	Zapotrzebowanie tygodniowe w kilogramach	Zapotrzebowanie roczne w kilogramach
Adolf Mehl	500	24 000
Berek Bochner	500	24 000

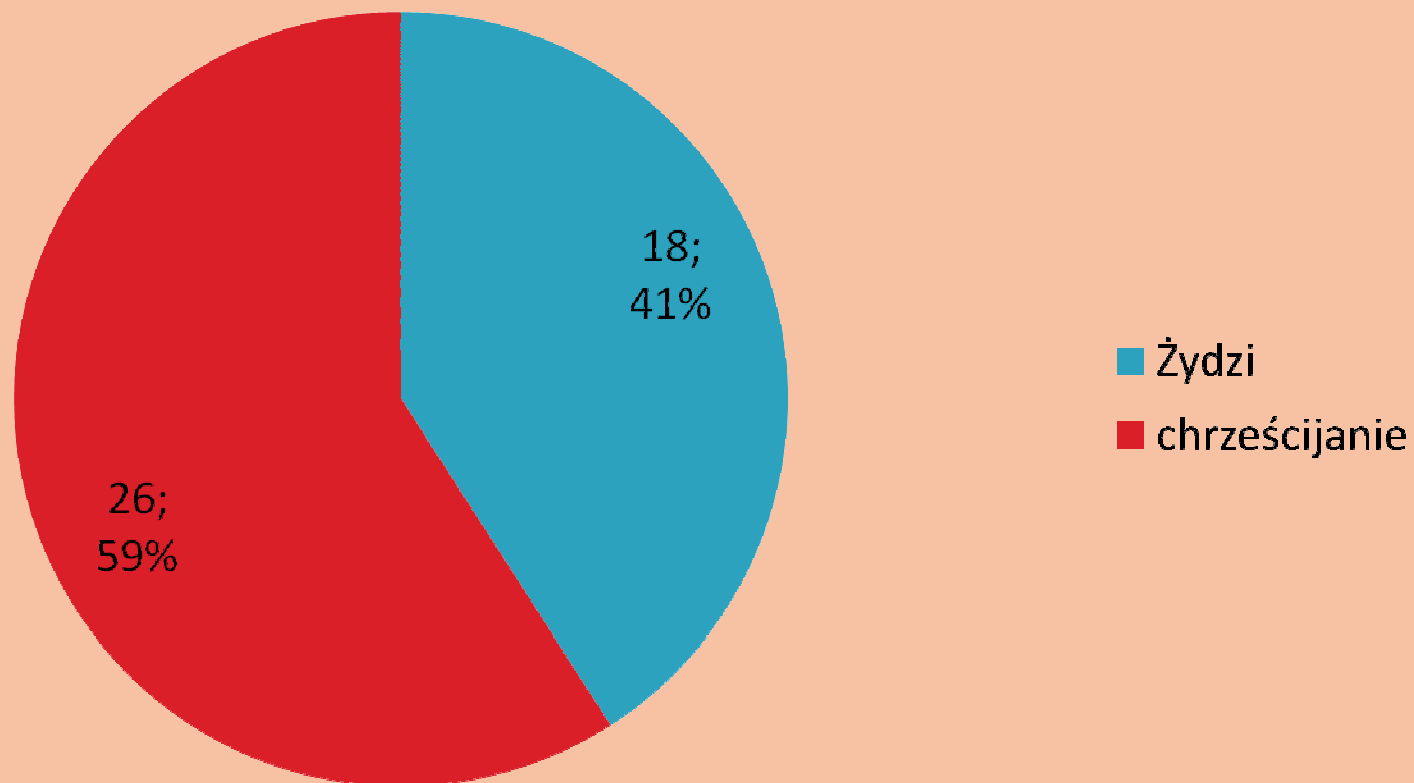
Wykaz rzeźników uprawnionych do uboju bydła w ubojni chełmeckiej w 1917 roku

Imię i nazwisko	Miejsce zamieszkania
Markus Leib Katz false Schneider	Chełmek nr 17
Berek Waldner	Chełmek nr 168

Liczba przedsiębiorstw ludności żydowskiej i chrześcijańskiej w Bobrku

Liczba przedsiębiorstw ludności żydowskiej i chrześcijańskiej w Chełmku

Opracowanie własne na podstawie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Gospoda Adolfa Mehla

Działalność gospodarcza rodziny Mehlów

Imię i nazwisko	Rodzaj działalności	Adres	Rok założenia
Adolf Mehl	Wyszynk wszelkich trunków	Chełmek 18	1874
Adolf Mehl	Sprzedaż towarów mieszanych	Chełmek 18	Brak danych
Abraham vel Adolf Mehl	kamieniołom	Chełmek 18	1901
Adolf Mehl	przewóz galarami	Chełmek 18	przed 1915
Adolf Mehl	piekarnia	Chełmek	przed 1914

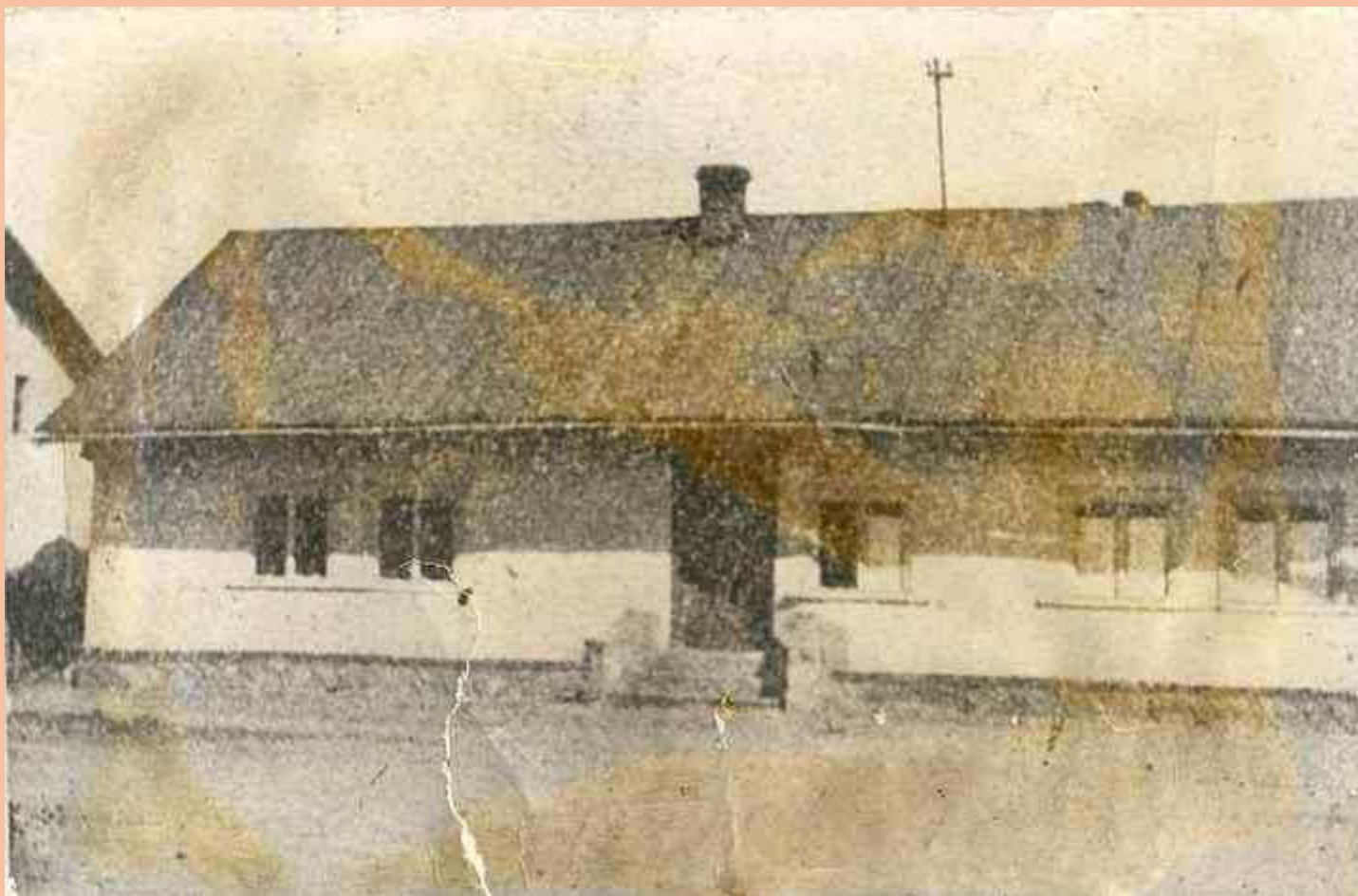
Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Tygodniowa wydajność piekarni Adolfa Mehla w 1934 roku

Typ pieczywa	Produkcja w kilogramach
żytnie	480 kg
pszenne	80 kg

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie:
Zespół: Urząd Wojewódzki w Krakowie

Gospoda Ringa

Reklama składu konsygnacyjnego
u „Wulkanu” zamieszczona w Echu Chełmka

Działalność gospodarcza Henryki Wulkan

Imię i nazwisko	Rodzaj działalności	Adres	Rok założenia
Henryka Wulkan	Sprzedaż towarów mieszanych, trafika i resztki towarów bławatnych	Chełmek	1932
Henryka Wulkan	Wyszynk piwa z podawaniem potraw	Chełmek	1932
Henryka Wulkan	Sklep korzenny	Chełmek	1932
Henryka Wulkan	Resatauracja	Chełmek	1932

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Grupa chełmkowian przed restauracją Wulkanów

Reklama hurtowni win Mandelbauma zamieszczona w Echu Chełmka

! WA:
yśtał, —
Jereli
ym, abys
postę

esturacji
Pantowie
ne. Re-
legi- ty-
lich pyta
a obiad?
się prze-
ty bie-
anie.
chętnie
na spisie
e. słowa

Na Świata

NAJLEPSZE GATUNKI WIN

kupuje każdy
tylko w firmie

Mandelbaum

hurtownia win w Chełmku.

ca Polska. Spółka Obuwia Bata, S. A. w Chełmku, dyr. odp. Władysław Bergel.
la", Katowice pod zarządem Franciszka Olszewskiego.

dzien
szes
waru
prac
roku
dzie
Ksia
sob
trzy
nie
tatu
w
ciel
man
bott
równ
bott
kolei
rolny
gotil
wzgl
kuzle
roczn
pe
ciowe
cz ro
czuch
chodlo

Trafika i sprzedaż towarów mieszanych Henryki Wulkanowej w Chełmku

Rok	kapitał	obrót	Uwagi
1933	3 000	3 000	Założone w 1932
1938	-----	Brak danych	

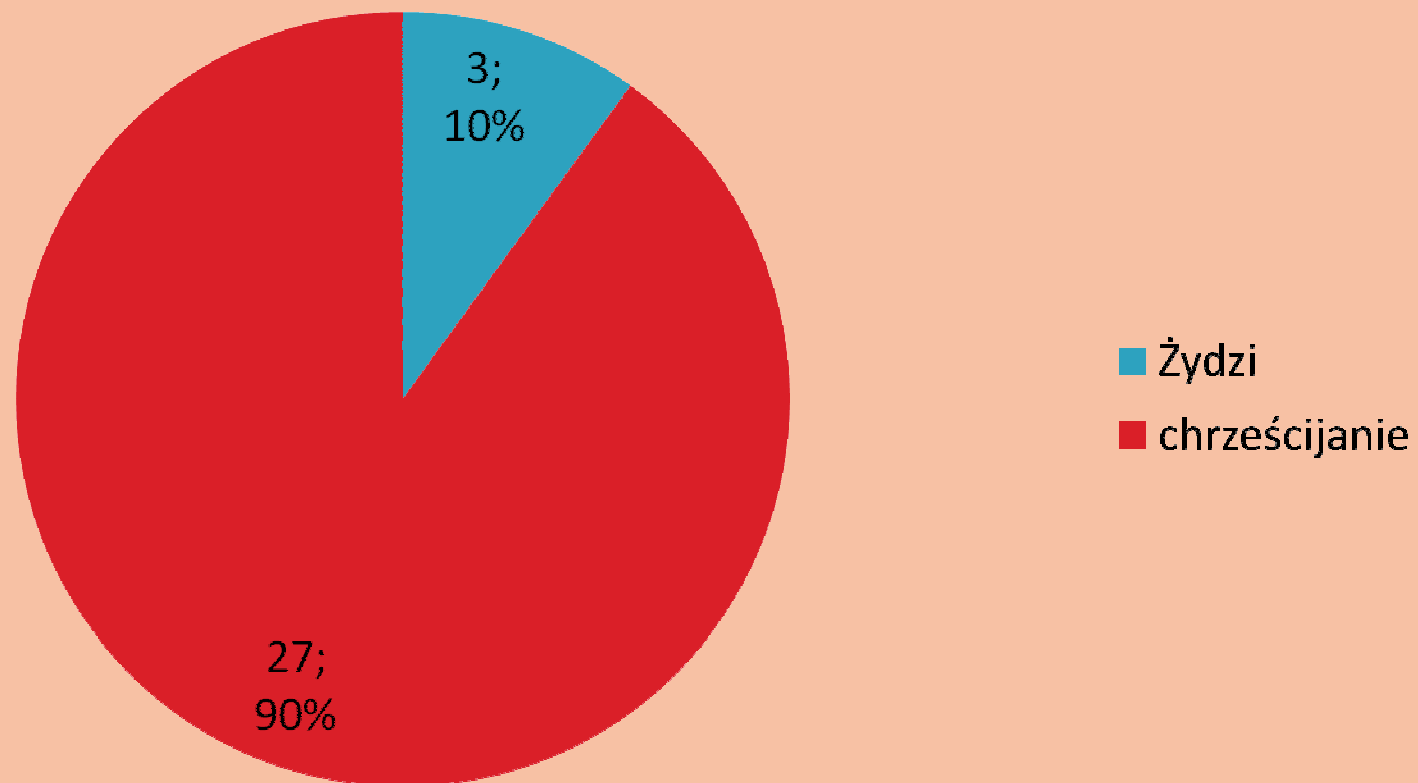
Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół Izba
Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Tartak Izaaka i Abrahama Reiferów w Chełmku

Rok	kapitał	obróć	produkcja	Uwagi
1933	50 000	50 000	60 000	założony w 1922 roku
1938	-----	56 500	56 500	

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół Izba
Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Liczba przedsiębiorstw ludności żydowskiej i chrześcijańskiej w Gorzowie

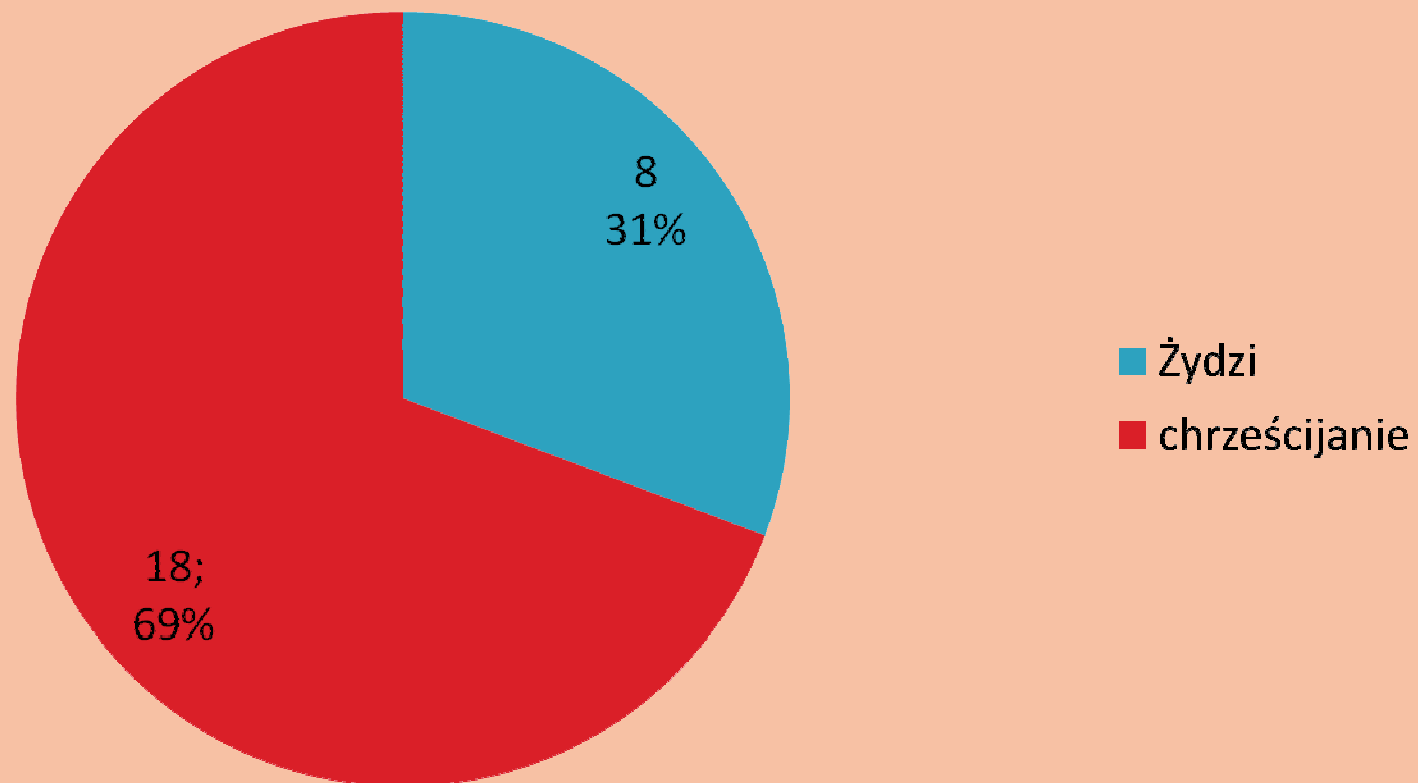
Opracowanie własne na podstawie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Towary mieszane i sprzedaż wódek flaszkowanych Waldnera Judy Bendera w Gorzowie

Rok	kapitał	obróć	Uwagi
1933	500 złotych	9 000 złotych	założony w 1908 roku
1938	-----	12 000	

Źródło: Archiwum Państwowe w Krakowie: Zespół Izba
Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Liczba przedsiębiorstw ludności żydowskiej i chrześcijańskiej w Gromcu

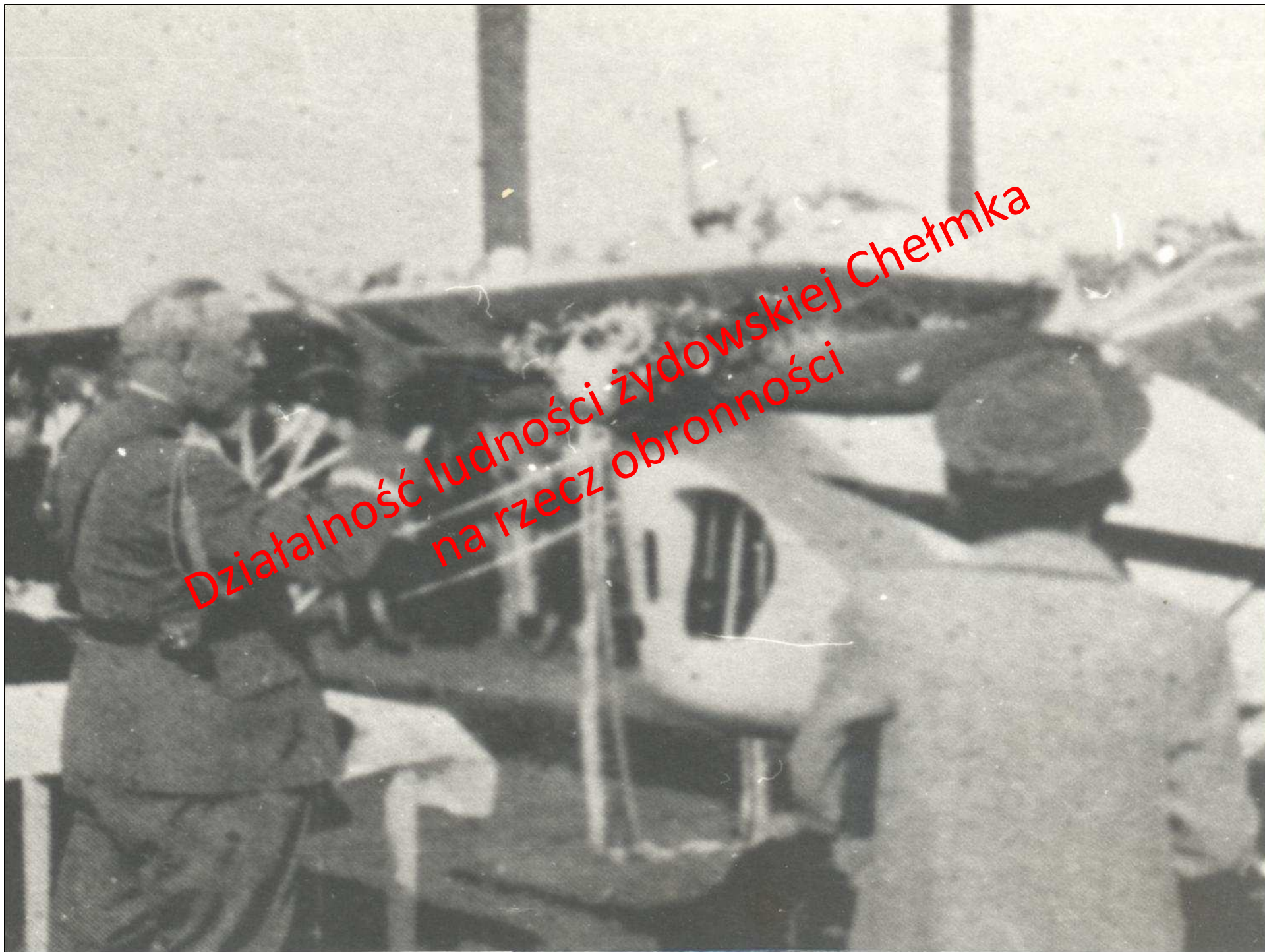
Opracowanie własne na podstawie: Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Żydzi – pracownicy Polskiej Spółki Obuwia Bata w 1939 roku

Imię i nazwisko	Uwagi
Wówek Akerman	przeżył wojnę
Leon Studnia	przeżył wojnę
Goldberg (imię nieznane)	zginął
Burakowski (imię nieznane)	zginął

Źródła: Straty i zniszczenia w Chełmku w okresie od września 1939 do stycznia 1945

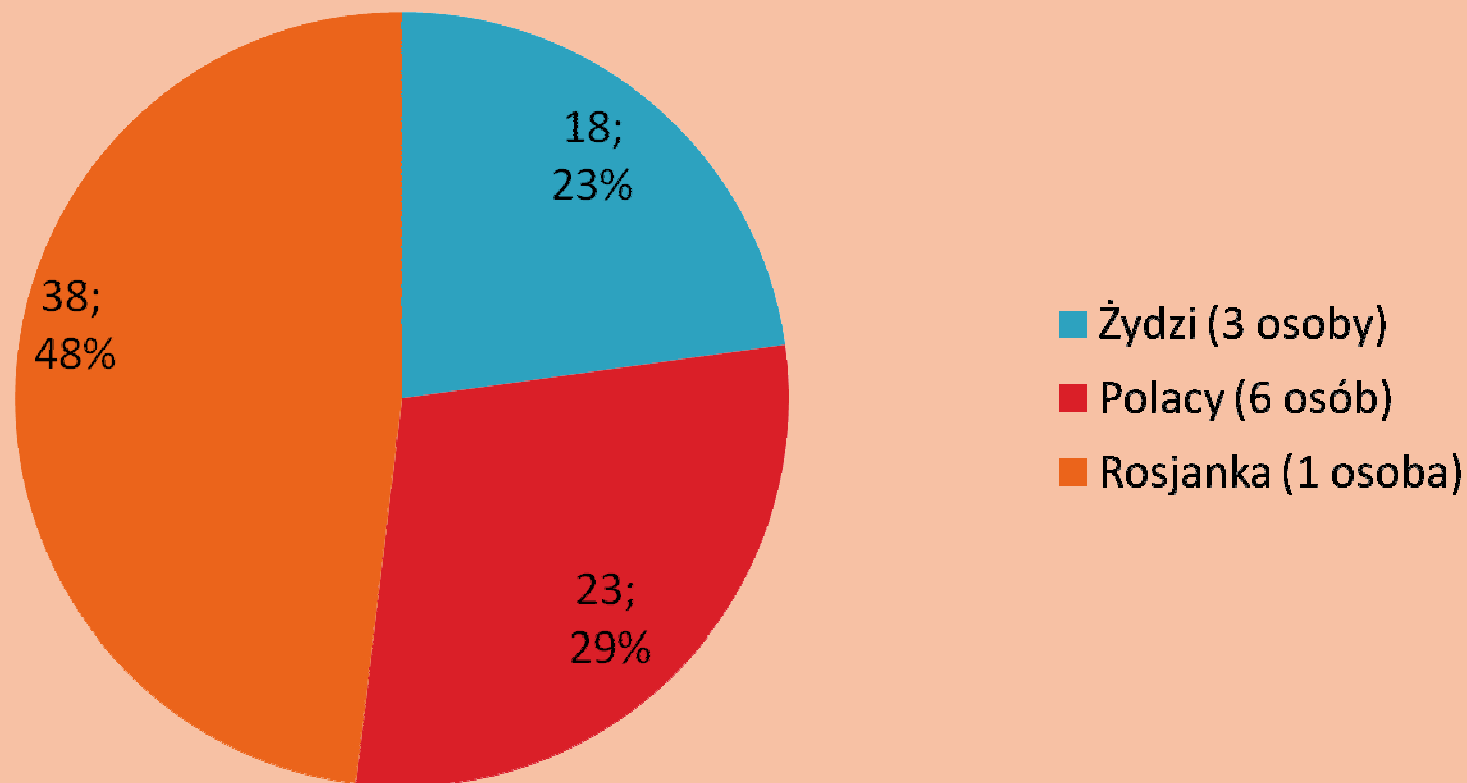
Działalność ludności żydowskiej Chełmka
na rzecz obronności

Składki Żydów chełmeckich na Pożyczkę Obrony Przeciwlotniczej oraz na zakup samolotu dla WP

Imię i nazwisko	Wielkość datku
Adolf Mehl	50 złotych na zakupienie samolotu dla Wojska Polskiego
Chaim Waldner	1 korona srebrna austro-węgierska
Herman Ring	1 korona srebrna austro-węgierska, 20 centów srebrnych amerykańskich
Blum Adler	15 sztuk koron srebrnych austro-węgierskich

Monety srebrne przekazane przez społeczność żydowską i chrześcijańską Chełmka na Gminny Fundusz POP w maju 1939

Opracowanie własne na podstawie: Echo Chełmka nr z maja 1939

Ofiary Holocaustu

- Adolf Mehl – zginął w Auschwitz w 1941
- Leib Markus Kazt false Schneider z żoną
- Hamek (imię lub nazwisko nieznane)
- Kochen Zudyk z żoną i dwojgiem dzieci
- Anna Krakauer
- Igra (imię nieznane) z żoną, synem i synową
- Samuel i Dawid Mandelbaumowie, ich siostra z mężem i dwojgiem dzieci,
- Wulkan (imię nieznane) z żoną i dwojgiem dzieci,
- Abraham i Izaak Reifer
- Hinda Haber z mężem
- Goldberg (imię nieznane) – pracownik fabryki Bata
- Burakowski (imię nieznane) – pracownik fabryki Bata

Bibliografia

Źródła:

Archiwum Państwowe w Krakowie:

- Zespół c. k. Starostwa w Chrzanowie,
- Zespół Starostwo Powiatowe w Chrzanowie,
- Zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie,
- Zespół: Urząd Wojewódzki w Krakowie

Drukowane:

- Spis Żydów województwa krakowskiego w 1767 r
- Spis ludności dyecezyi krakowskiej z 1787
- Ludność żydowska województwa krakowskiego w czasie Sejmu Czteroletniego. Spisy z powiatów krakowskiego, ksiąskiego, lelowskiego i proszowskiego z lat 1790-1792. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie wydała Kamila Follprecht, Kraków 2008

- Skorowidz gminny Galicji opracowany na podstawie wyniku spisu ludności z dnia 31 grudnia 1900, Wiedeń 1907
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyniku pierwszego powszechnego spisu ludności z dnia 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T.12 Województwo krakowskie, Śląsk Cieszyński

Opracowania:

- Straty i zniszczenia w Chełmku w okresie od września 1939 do stycznia 1945.
Opracowanie: Komisja Historyczna ZBoWiD w Chełmku pod przewodnictwem T. Sawki.